

Grågåså er en meget sky fugl. Det er mulig at det er avfolkeningen i kyststrøkene som har ført til at denne art har gått fram noe i de senere år. Det er sikkert mer ro i skjærgården om våren, i grågåsas rugetid — nå enn før.

H. I. Lund-Tangen

til å belyse disse ting. — Om vi nå bare kan holde stø kurs, vil hele vår omgang med naturen og forvaltningen av det som produseres der, komme til å bære preg av sunnhet og vidsynthet i fremtiden.

Alt som skal gjøres med tanke på å fremme vilt- og fiskestell må ha dette klart for øye.

Det hjelper ikke å frede en fugl som f. eks. sædgåsa om vi samtidig grøfter ut myrer og skogstjern eller omformer artens overvintringsområder.

Mange slike eksempler kan trekkes frem, og vi må for fremtiden bygge våre avgjørelser i spørsmål om disse ting på disse erfaringer og grunnsyn.

Jeg tror dette er kommet langt her i landet, og ikke minst har våre viltforskere og naturvernfolk bidratt

KRISTEN ASPAAS

Skoledirektør Fredrik Oscar Guldberg, friluftsmannen og forfatteren

I litteraturen regnes Fredrik Oscar Guldberg som en av klassikerne i norsk jaktlitteratur, og når han i dag blir erindret som jegeren og naturvennen, er det mindre kjent at han i syv år virket som skoledirektør i Trondhjem. Hans biologiske studier er preget av en sjeldent skarp iakttagelsesevne, og Guldbergs skildringer av fuglelivet regnes den dag i dag som noe av det beste innen genren som er skrevet på norsk språk.

Fredrik Oscar Guldberg (1848—1905) vokste opp som nummer syv i en merkelig begavet søskenflokk, som telte tre senere fremragende vitenskapsmenn, en kan nevne broren Cato Maximilian, matematikeren, og søsteren Cathinka, grunnleggeren av den norske diakonisseorden. Barneårene på prestegården i Nannestad ga ham inntrykk for hele livet, den pedagogiske tradisjon fra faren skapte skolemannen, og utelivet i skog og mark la grunnen til friluftsmannen og de biologiske interessene. Fredrik Oscar ble teologisk kandidat i 1874, og han slo inn på lærergjernen. I 1878 ble han bestyrer av amtskolen i Akershus, som den gangen holdt til i Sandvika. Han blir erindret som en human lærer, og særlig var han en beåndet norsk-lærer og en fin litteraturskjønner. I 1887 ble han skoledirektør i Tromsø, og i årene 1890—97 fungerte han som skoledirektør i Trondhjem, under J. A. Bonnevis tjenesteledighet som tingmann. Guldberg forlot byen i 1897, da han ble direktør for abnorms-skolevesenet.

I dag husker vi ikke den fortjente skolemann F. O. Guldberg, hans navn lever nå som naturforskeren og skildreren av jakt og fugleliv. Som fotturist vandret han gjennom store deler av landet, og han var en av de første jegeer som dyrket høyfjellsjakten. I årene 1884—90 var han redaktør av Norsk jeger- og fiskerforenings tidskrift, og han skrev mange artikler i «Norsk Idrætsblad». Sine opplevelser i skog og på fjell samlet han i «Kringom peisen» (1891) — i dag regnes som en av norsk litteraturs klassiske jaktbøker. Guldberg var som nevnt ikke utdannet biolog, han var autodidakt og amatør, men han var ingen dilettant, og han utførte flere arbeider som holder vitenskapelige mål. Hans zoologiske interesser skapte den populære boken «Naturhistoriske skisser» (1880) — der vi møter dikteren og forskeren Guldberg særlig i skildringene av norsk fuglefauna. I sine senere år eide han gården Tømte ved Hurdalssjøen, som han testamenterte til Vitenskapsselskapet i Oslo. Den skulle være en biologisk forsøksstasjon og et fredet sted for dyr og fugl.

Guldberg forente en skarp iakttagelsesevne med stor stilistisk sans, og hans fuglelivsskisser og jakthistorier er preget av god fremstillingskunst. Skildringene fra jakten viser hans nære kontakt med og dype innlevingsevne i norsk litteratur, han bygger opp en historie etter klassisk mønster. Som hos P. Chr. Asbjørnsen utvides den ofte til en folkelivsskildring. Vi hører en gang om en arrig revejeger, som aldri brukte hund, fordi den drev for langt ut. På sine eldre dager satte han sin egen kone på sporet. «Han bant bar på raua på'a», slik at hun sopte igjen sporet etter seg så reven gikk samme turen opp igjen, og «klokke om hæsjen på'a», så han kunne følge losen og gå på post. En vinter «skaut'n sju rever for kjerringa». Guldbergs forfatterskap er typisk for vår unge jaktlitteratur, han legger stor vekt på det rent jaktmessige og det topografiske. Fluktskyting og jakt med stående hund var den gang så å si helt ukjent for bygdejegerne, det var bare en liten skare byjegere som dyrket denne edle kunst, som de hadde lært av utlendingene. Og i disse turismens barneår lå ennå store deler av landet som en ubesøkt villmark for jegeren. Guldbergs skildringer av jaktferder til Rondanes sørlige trakter lyder i dag som et eventyr. Guldbergbrødrenes jaktturner på fjellet var faktisk rene oppdagelsesreiser. I 1881 fortalte en budeie

i Hallingdal til forfatteren at i de 27 år hun hadde ligget på seteren, hadde det ikke vært fremmedfolk på besøk. Over alt hvor brødrene overnatter, må de føre en forbitret kamp mot blodsugerne i skinnfellene, og Guldberg gir i en oppgitt stund disse blodtørstige best skylden for at Norges rypemarker i Valdres og på Hardangervidda ligger nesten ubenyttet.

Hant forfatterskap viser at han holdt rypejakten til fjells som den edleste form for jakt som kan drives i Norge, men allikevel lå kanskje andre jaktformer og -trakter hans hjerte nærmere. Sine rikeste minner hadde han visstnok fra storfugljakt i nåleskogene på Østlandet, og ved nærmere ettertanke ga han de lyse vårkvelders rugdejakt forrang. Hvis han bare hadde én jaktdag igjen å leve, ville han velge en vårkveld på rugdetrekket. Rugdejakten dyrket Guldberg lengst, fordi man den gang hadde gode jaktmuligheter i Bærums- og Askeråsene, og denne jakt kunne en også drive utenom feriene. Disse vårkveldene var for ham en fornyelse etter vinterens inneliv, og de brakte ham på ny i kontakt med naturen og det pulserende fugleliv.

«Naturhistoriske skisser» er Guldbergs hovedverk — både rent kunstnerisk og menneskelig. Jaktskildringene kan bli for mye preget av tekniske detaljer og krever en spesielt kyndig leser, men fugleskissene har fordypelse og perspektiv, og forfatterens refleksjoner skaper interesse. Særlig studerte han fuglenes sang, som han kjente og imiterte til fullkommenhet. Hans rent musikalske vurdering av fuglesangen bringer tanken uvilkårlig hen til broren Ansgar — stifteren av Guldbergs akademiske kor. Den største bragd i boken er karakteristikken av nattergalens sang, og størst glede har man av Guldbergs beskrivelse av vår hjemlige nattergal — måltrosten. Den musikalske vurdering av sangen blir utfylt med forsøk på å tyde den, å omskrive den til menneskelig tale. Tolkningen er gjort med fantasi og humør. Folk påstår at måltrosten sier noe i sin sang, og fiskeren som ikke får noe, hører disse spottende ordene: Meiter du? Får ikke noe? Fløtt deg! Biter det? Dra i! Går det skitt! «Spytt på!» Den spøker med giftelystne seterjenter, og vil bytte kniver og hester med spreke unggutter. Måltrosten spiller også samvittighetens røst overfor tyver, plattenslagere som vandrer på dulgte stier. Guld-

berg bygger her på folketroens oppfatning av fuglens merkelige talegaver.

I norsk turismes barndom var Guldberg en av pionerene, og hans skildringer av jakt og fiske, fra skog og fjell, fant også veien til lese-bøkene. Han ytet bidrag til Pauss og Lassens «Læsebog i Moders-maalet» (1884). Denne boken er litterært preget, og den skulle også vekke barnas sans for og kjærlighet til fedrelandets natur og leve-vilkår. Leseverket ble innført ved skolene i Trondhjem, og mange fjellvandrere av den eldre generasjon opplevde nok sitt første møte med skog og mark i Guldbergs lesebokstykker.

En kjenner skriver om F. O. Guldbergs forfatterskap: «Når vinteren blir for lang og anstrengende, eller når kropp og bein er blitt gamle og støle, og en ikke lenger godt tåler de harde strabasene på jakt og fotturer, da er Guldbergs bøker gode å ta til. I hans skil-dringer fra jakten og fuglelivet kan en i fantasien gjenoppleve sine gamle eventyr i skog og mark, med børs og fiskestang, så livaktig som om de fant sted i virkeligheten. Guldberg har også det fortrinn fremfor mange av sine kolleger at han så utmerket vet å forene underholdning og belæring.»

Fredrik Oscar Guldberg var teolog og skolemann, og han satte dype spor etter seg som skoledirektør. I dag er det likevel ikke embetsmannen vi først og fremst husker, men naturforskeren og for-fatteren. Han er en av klassikerne innen norsk jaktlitteratur, og et markant eksempel på at en fotturist også er et kulturmenneske.

Kilder: Norsk biografisk-leksikon.

Norsk forfatter-leksikon.

A. H. Ebbestad: F. O. Guldberg. Fuglevennen, jegeren og natur-skildreren. Magasinet Nr. 37—38 1951.

OLA ARNE AUNE

Bymarka som rekreasjonsområde

De fleste mennesker har vel en viss forestilling om begrepet natur-vern. Det har i den senere tid ofte vært nevnt i pressen i forbindelse med vassdragsutbygging, natur- og nasjonalparker og naturvett-aksjoner. Likevel har jeg den oppfatning at den jevne borger i Trondheim til daglig anser dette med naturvern som noe fjernt, som ikke angår han selv. Han lever sitt vanlige liv i byen, på kontoret og hjemme.

På søndagene, ja, kanskje enkelte hverdagskvelder også i vinter-halvåret, tar han med seg skiene og drar opp i Bymarka. Denne bit natur, hvor en kan gå i kø like tett som på Nordre en lørdag etter skoletid, eller hvor en kan ferdes mellom store og små trær, på myrer og koller en hel søndag, nesten uten å se andre mennesker.

Jeg undres på hva han vil si dersom jeg begynner å snakke om naturvern i forbindelse med Bymarka? Det er mulig han bare vil trekke på skuldrene og mene at det kan da ikke være nødvendig. Bymarka har da ligget der i alle år, fin og nesten uberørt. Ja, for Fjellseterveien, Skistua og Elgsethytta må vi jo ha. Det er så godt å ha et sted å ta inn under turen, hvor en kan ta seg en røyk, nippe til «solbærtoddyen» og slappe av.

Jeg vet ikke om denne herr Trondheim er i mindretall, men Gondolbane-debatten i avisene omkring juletider ga meg bange anelser om at så ikke er tilfellet. — Jeg har derfor i den senere tid samlet noen eksempler på hvor merket Bymarka i virkeligheten er av sivilisasjonen, av oss innbyggere av Trondheim by. Før jeg tar